

УДК 332.1+711

DOI: 10.18524/2303-9914.2022.2(41).268756

С. Л. Шинкаренко¹, здобувачМ. І. Ніколаєва², канд. політ. наук, проректор¹Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
кафедра економічної та соціальної географії і туризму,
вул. Дворянська, 2, Одеса, 65082, Україна,²Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
вул. Щепкіна, 12, м. Одеса, 65000, Україна
s.shynkarenko@ncd.com.ua

ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАННЯ ТЕРИТОРІЙ ТА СИСТЕМ РОЗСЕЛЕННЯ: ВІД МИНУЛОГО ДО СУЧАСНОГО

У статті розкрито особливості планування територій та систем розселення з допомогою діахронічного підходу до аналізу наукової літератури та наявних матеріалів. Розглянуто процес розселення античних міст, середньовіччя, етапів промислової та науково-технічної революцій, періоду розвитку сервісної економіки та сучасної постіндустріальної епохи. В аналізі виділені такі моделі планування територій та розвитку міст, як теорія концентричних зон, секторна модель, модель множинних ядер, експлуатаційна модель, підхід змішаного сканування та інші. Okремо наголошується важливість релігії та відповідних організацій у процесі планування територій. Враховуючи розглянуті підходи до планування територій та систем розселення, були виділені загальні особливості процесу. Певні висновки та пропозиції були представлені у відповідному розділі статті.

Ключові слова: територіальне планування, містобудування, торговельна діяльність, теорія концентричних зон, секторна модель, експлуатаційна модель, змішане сканування

ВСТУП

Основними компонентами містобудівної діяльності слід назвати територіальне планування та містобудівне регулювання. Їх пов'язують організаційно і технологічно, забезпечуючи сталий розвиток територій. Останні передбачають наявність вигідних умов проживання людини, обмеженість негативних впливів господарської та іншої діяльності на оточуюче середовище, охорону та раціональну експлуатацію природних ресурсів на користь сьогоденних та прийдешніх поколінь.

Під територіальним плануванням слід розглядати діяльність органів державної влади або місцевого самоврядування щодо встановлення та затвердження положень про розвиток територій, місця розміщення об'єктів для державних та муніципальних потреб. Серед принципів та підходів до планування просторового розвитку слід зазначити сталий розвиток територій, взаємне узго-

дження документів стратегічного соціально-економічного та територіального планування та облік сукупності зовнішніх і внутрішніх факторів. Сталий розвиток територій передбачає забезпечення безпеки та сприятливих умов життєдіяльності людини під час здійснення містобудівної діяльності. Зовнішні та внутрішні фактори визначають конкурентні переваги та обмеження соціально-економічного та просторового розвитку територій, що розглядаються. Однак, сучасне розуміння планування територій та систем розселення сформувалось на основі історичного розвитку концепції міста та міських поселень. Оскільки при історичному аналізі особливостей планування територій та систем розселення були розглянуті різні характеристики певного періоду, новизна дослідження полягає в необхідності врахування комунікаційної та релігійної складової, а також питання екологічної безпеки в сучасному процесі планування територій.

Мета дослідження – дослідити історичні особливості планування територій та систем розселення, які вплинули на теперішнє розуміння територіального планування.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Питання планування територій представлено в роботах різних вчених національного та міжнародного наукового простору. Е. Берджес був одним з перших урбаністичних соціологів, хто розробив концепцію територіального планування та розвитку міста. Представники так званого чиказького напрямку дослідження структурування міського простору, включно з Б. Г. Хойтом, Ч. Гаррісом та Е. Л. Ульманом, розробили та представили публіці свої теорії. Надалі моделі та підходи до територіального планування та систем розселенням можна знайти в працях К. Стейна, К. Перрі, Ле Корбюз'є, Ч. Д. Харріса, У. Банджі, А. Етціоні та багатьох інших. Серед сучасних науковців варто відзначити роботи Ж. Бодрійяра, В. Вагіна, О. Безлюбченко, О. Завального, Т. Черноносову, Я. Кошицького та інших, хто не тільки розробили класифікацію структури міста, а й систематизували типології міського середовища.

Дане дослідження базується на використанні діахронічного підходу до аналізу матеріалу, заснованого на зіставленні даних різних епох. Вказаний метод має найбільший евристичний потенціал, оскільки дозволяє простежити еволюцію планування територій та систем розселення, дає можливість встановити та продемонструвати специфічні особливості на різних етапах та в різні періоди. Окрім зазначеного методу, у процесі аналізу літературних джерел автор використав непрямі цитати, які органічно вплелись у текст. Вони дозволили без спотворень передати думку автора першоджерела та ідентифікувати погляди у порівнянні різних точок зору, підходів авторів до тієї чи іншої проблеми.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

У співпраці з різними дослідниками Лойбл відмітив, що стародавні міста в Єгипті, Грецькій і Римській імперіях, часто пов'язані з військовими таборами, відображали чіткий геометричний паттерн, а саме сітку всередині сво-

їх кордонів. Починаючи з середньовіччя, частими формами, що представляли природну межу будь-якого міста, що мала певний центральний фокус, змінений рельєфом, річками та великими відстанями, що з'єднували міста, стали кругові межі. Міста почали розвиватися як фортеці або будувались навколо фортець зі стінами для захисту громадян. Всередині стін міста росли і згущувались, формуючи квартали неправильної форми та вузькі вулички навколо центру, який був ринковою площею або головною церквою. Старе місто було пішохідним, що дозволяло купувати необхідні речі та працювати недалеко від місця проживання (Loibl, Etminan, Gebetsroither-Geringer, Neumann, & Sanchez-Guzman, 2005).

Зіркоподібна мережа доріг з'єднувала міста із сусідніми селами та іншими містами на більшій відстані. Проїзні місця накладалися на радіальну головну мережу доріг. Такі місця служили підцентрами для пригородів або околиць, будучи джерелом провулочних зіркоподібних дорожніх мереж всередині забудованої території. Ця структура підсилювала центральну функцію міських ядер, а також функції субцентрів і пізніше давала поштовх плануванню систем громадського транспорту. Мережа проїзних вулиць забезпечила нові зв'язки між субцентрами, зв'язки, які стали початком системи кільцевих доріг навколо центру (Loibl, Etminan, Gebetsroither-Geringer, Neumann, & Sanchez-Guzman, 2005).

До початку промислової революції, що призвела до появи першого технологічного укладу та посилення розвитку певних галузей промисловості, розвиток міського середовища був спрямований на максимізацію інтересів ведення торговельної діяльності. Саме тому формувались супроводжуючі об'єкти інфраструктури, серед яких є ті, що включали можливість забезпечення безпеки від зовнішніх факторів. Торговельна діяльність була фундаментальною складовою суспільного життя античних та середньовічних міст. Це стає зрозумілим, бо центральна площа багатьох міст різних європейських країн тоді була відкритою. Це дозволяло вести комерційну діяльність не тільки на постійній основі, але й у період святкових ярмарків, фестивалів та карнавалів (Цебрій & Назаренко, 2021).

Урбанізація Європи почалась близько 1000 років тому, коли в її міській системі почали домінувати типові міста-виробники, які процвітали, незважаючи на політичну фрагментацію Європи. Саме поява незалежних міст-держав або міст із великим ступенем місцевої влади спричинила посилену фрагментацію. Промислова революція швидко розвивалася в Англії протягом 1750–1850 років і стимулювала зростання міст і міських агломерацій.

На початку науково-технічної революції, коли діяв перший технологічний уклад, лише одна ключова галузь, а саме легка промисловість, розвивалася. Її особливістю було відсутність значних змін в інфраструктурному та ресурсному потенціалі міського оточення. Однак при трансформації технологічного укладу, міські поселення перетворювались на центри промислового розвитку. Вони поєднували різнопланові галузі промисловості, включаючи хімічну, харчову та важку промисловість. Дана обставина спричинила масовий приплив робочої сили у міське середовище з сільських територій та населених пунктів. Там рівень розвитку промисловості відставав від середнього рівня

в межах поточного технологічного укладу, з кінця 19 і до кінця 20 століття (Гнатченко, 2019).

Масштаби міських поселень активно змінювались, потребуючи формування нових об'єктів інфраструктури міського простору, задля задоволення запитів і потреб нових міських жителів та розширення промислового виробництва. Через руйнівні наслідки Першої та Другої світових воєн, коли міста, наприклад, Дрезден і Варшава, були повністю спустошені або втратили своє соціально-економічне і суспільне значення, мало уваги приділялось розвитку плануванню міських територій.

Тим не менше, як зазначив Лойбл, наприкінці 19 ст. мережу місцевих вулиць, яка формувала села за межами стародавніх кордонів великих міст, часто замінювала блокова система з сіткою, щоб створити ефективне житло для зростаючого населення. Між 1950–1980-ми роками ці структури були додатково накладені великими кільцевими дорогами або дотичними дорогами за межами центральних міст (наприклад, у Лондоні, Парижі, Мюнхені, Відні) (Loibl, Etminan, Gebetsroither-Geringer, Neumann, & Sanchez-Guzman, 2005).

Так, з 1890 по 1960 рр. у сфері містобудування домінуючим було раціональне планування, що означало введення централізованого планування міст для нівелювання наслідків зростання промисловості у них (Радіонова, 2019). Фокус цього підходу був спрямований на покращення штучного середовища за допомогою обліку ключових просторових характеристик, таких як транспортний рух, ступінь природного освітлення та інших [Feingold, 2017, С. 13]. Однак, оскільки широка громадськість, не маючи спеціальної підготовки, не розуміла даний підхід і не могла брати участь у подібному плануванні, рух раціонального планування почав втрачати свою силу і згас до середини 20 ст.

Після успішної реалізації низки проектів з раціонального планування територій у Великій Британії, ідеї даного підходу поширилися по всьому світу. Надалі цей підхід сприйняли такі відомі архітектори, як Ле Корбюзьє та Ф. Л. Райт, що призвело до появи ідеї функціонального зонування, створення певного штучного середовища, частини якого відрізняються за своїм призначенням.

Разом з тим, в 1925 році Ернест Берджес запропонував теорію концентричних зон, щоб пояснити структуру та зростання міста, взявши за приклад планування в Чикаго. Суть моделі полягає в тому, що, коли місто росте, воно радикально розширюється від свого центру до різних концентричних кіл або зон. Основними зонами є комерційний центр, зона переходу, зона проживання робітничого класу, резиденція середнього вищого класу та приміська зона (Schwirian, 2007). Комерційний центр – це серце міста з високою інтенсивністю комерційних, соціальних і громадських місць, наприклад, офісних будівель, магазинів, банків, готелів, культурних організацій та багато інших громадських будівель. Зона переходу включає домогосподарства з низьким рівнем доходу, регресивні райони, однокімнатні будинки та бездомних. Це розсадник злочинності, азартних ігор, сексуальних пороків та інших соціальних відхилень. Зона робітничого класу знаходиться під негативним впливом промислового забруднення та культурний вплив нетрів через близькість до зони переходу. Зона середнього вищого класу – це житловий район з усіма сучасними зручностями

громадянського суспільства, що має належний транспорт, комунікацію та паркування. Приміська зона – територія з низькою густотою населення, що формує кільце оточуючих невеликих міст, містечок і хуторів.

Слідом за Берджесом Гомер Хойт запропонував альтернативну модель міської структури та її зростання в 1939 році. Його секторна модель мала намір подолати слабкі сторони попередньої теорії, ґрунтуючись на структурі оренди житла та впливі розвитку транспорту (Стеблецька, 2014, С. 152). На відміну від теорії концентричних зон Берджеса, модель секторів припускає, що земельна рента змінюється від сектора до сектора, а не у формі послідовного концентричного кільця (Гнатченко, 2019). Планування, транспорт, класовий характер мешканців та інші умови, доступні для цього конкретного сектору, впливають на його розвиток.

З середини 20 ст. з'являються нові підходи до територіального планування, в тому числі синоптичний. В його основі також лежало раціональне планування, але воно підкреслювало значимість всестороннього аналізу, тобто участь громадськості в містобудуванні. До основних елементів синоптичного планування відносяться організація, аналіз середовища, пошук альтернативи та співставлення цілей території з наявними ресурсами (Lane, 2005, с. 292).

Так, модель багатьох центрів або множинних ядер Ч. Гарріса та Е. Л. Ульмана 1954 року наголошувала, що міста мають багато міні-центрів, які відіграють значну роль у розвитку міста. Такі міні-центри спочатку розвивалися незалежно із спеціальними перевагами, які вони пропонували, або схожими видами діяльності, згрупованими в цих областях. Відповідно до цієї теорії природний процес призвів до появи багатьох міні-центрів (Schwirian, 2007).

У 1959 році вийшла Чарльза Ліндблома робота під назвою «Наука плутанини» (The Science of Muddling Through), яка стверджувала, що територіальне планування вносить плутанину в організацію громадських територій внаслідок того, що місто є складною системою, що постійно змінюється. В такому випадку неможливо врахувати усі чинники, які впливають територію. Його підхід отримав назву інкрементального. Вчений пропонував відмовитися від планування в сфері містобудування, а діяти методом спроб та помилок, проводячи постійний моніторинг ефективності впровадження тих чи інших територіальних рішень. Завдяки такому підходу стає можливим реально оцінити реакцію громадськості, яка повністю або майже повністю ігнорувалась у раціональному та синоптичному плануванні.

Варто також розглянути експлуатаційну модель Банджі, яка поділила місто на три напівкруглі концентричні зони на основі права власності на ресурси та платоспроможності. Це чітко показало, як гроші течуть із центральної частини міста до заможних міських районів. Відомий географ сформулював назвав напівкруглі концентричні зони місто смерті, місто потреби та місто зайвого. Люди з міста смерті є бідними та живуть на території без міських послуг та потрібних умов і сплачують два типи податків – на машини, тобто надлишкове стягнення із заробітної плати, що є меншою, ніж вони виробляють, та на смерть, сплачуючи вищу ціну за їжу, житло, інші предмети споживання та послуги. Подібно до зони робітничого класу в концентричній моделі Берджеса, клас робітників населяє місто потреби, де мешканці платять податок на маши-

ни, але звільнені від податку на смерть. В останній зоні проживає заможна група, яка контролює розподіл ресурсів, живучи неквапливе життя і віддаючись масовому споживанню за рахунок двох інших міст, і це відіграє вирішальну роль в плануванні та управлінні (Bergmann, 2018, с. 294).

Тим не менш, розвиток підходів до територіального планування та систем розселення продовжився. Робота американського соціолога А. Етцоні спричинила появу напрямку змішаного сканування у територіальному плануванні. Це процес планування, організований на двох рівнях: тактичному і стратегічному. Тим самим, згідно з Етцоні, може реалізовуватися функціональність, якої домагався Ліндблом, і сформуватися певний план дій, що лежав в основі раціонального інкрементального підходу. Оскільки даний підхід враховував певні ризики, притаманні містобудівній діяльності, то це надавало йому переваг (Faludi, 1973).

Однак даний підхід був розкритикований, і інші підходи до територіального планування, які б враховували брак залучення громадськості в питання містобудування, почали формуватися. Серед них: комунікативна модель, транзакційна модель та модель переговорів. Незважаючи на деякі відмінності, всі ці підходи до планування ставили собі завдання об'єднати умовного планувальника та громадськість в одній особі. Тобто, саме на громадськості тепер лежало завдання планування, а ті, хто раніше займався плануванням, відповідали за комунікативні функції. Між планувальниками та громадськістю вівся діалог, з якого планувальники могли винести цінну інформацію щодо можливостей розвитку території та благоустрою. За рахунок такого підходу роль мешканців в територіальному плануванні значно зростає. Проте подібні суспільні дискусії вимагали багато часу та людських ресурсів.

Зрозуміло, що середовище міста складається в процесі його історичного розвитку завдяки тривалій колективній праці архітекторів, інженерів і будівельників. Планомірне містобудування, як правило, передбачає творчу та культурну наступність. Це важливо насамперед для збереження історичної спадщини та підтримки єдиного архітектурного ансамблю міста. Однак це – дещо утопічне уявлення про територіальний розвиток. Незважаючи на те, що містобудівна діяльність, головним чином, спрямована на збереження образу міста, вона водночас ставить собі завдання трансформації території під сучасні потреби.

З кінця 70-х рр. 20 ст. почався активний розвиток сервісної економіки. Територіальне планування за формування даного типу економіки відбувалося у скоординованому розвитку. Простіше кажучи, субрегіональні політичні юрисдикції або місцевості втілювали ті функції, які зменшували витрати на ведення бізнесу, такі як ефективна та сучасна інфраструктура; але що важливіше, вони також розвивали гнучкі та самосвідомі інституції, а також здатність координувати та розповсюджувати інформацію про тенденції, що розвиваються за межами безпосередньої місцевості. Ця необхідність знати і розуміти поширилася на галузевий рівень і на суспільство в цілому (Glasmeier, 1999, с. 79).

Для 21 ст. характерна постіндустріальна або інформаційно-комунікативна модель територіального планування, коли головним системним чинником виступає система комунікаційної взаємодії. Вона об'єднує жителів та гостей міста у процесі створення, розповсюдження, обробки та селекції механізму

зворотного зв'язку щодо відповідних масивів первинної та вторинної інформації. Також варто наголосити на ролі інформаційних технологій. Планування територій та систем розселення повинні відповідати критеріям екологічної безпеки, бути естетично привабливими, мати надійну та безпечну інженерну та транспортну інфраструктуру, забезпечувати комфортне проживання населення і, нарешті, відповідати факторам економічної вигоди. Врахувати все різноманіття запитів і вимог, а також факторів, що впливають, можливо на основі потенціалу сучасних географічних інформаційних технологій і систем.

Окремо варто звернути увагу на релігійні уподобання в процесі планування територій. Так, Центр релігії, миру та світових відносин Берклі розглядає важливу роль релігійних організацій і релігійних громад у міському розвитку та міському плануванні. Деякі церкви США направили зусилля на створення доступного житла шляхом перетворення невикористаних будівель на квартири з контрольованою орендою. Африканські мегацеркви навіть побудували добросовісні міста зі школами, електростанціями та системами транспорту. Незважаючи на ці переваги, деякі богослови стверджують, що релігія залишається значною мірою ігнорованою в сучасній теорії міського планування, особливо в новому урбанізмі. Таким чином, можливості кращої інтеграції релігії та міського планування залишаються здебільшого невивченими (Religion and Urban Planning, 2019).

Враховуючи розглянуті підходи до планування територій та систем розселення, можна виділити загальні особливості процесу. По-перше, важлива роль та участь громадськості, яку різні моделі та підходи бачили по-різному. По-друге, умови, які доступні громадськості дозволили розділяти території на певні зони. По-третє, варто розглядати навколишні фактори, що впливають на територіальне планування. Разом з тим, різноманітність підходів до територіального планування дозволяє врахувати розвиток території (у тому числі соціальної та виробничої інфраструктури), відновлення, збереження та використання історико-культурної спадщини, поліпшення екологічної ситуації та охорона природних ресурсів, а також розвиток транспортної мережі та інженерної інфраструктури.

ВИСНОВКИ

Таким чином, розглянуті особливості планування територій та систем розселення дозволяють зрозуміти можливі сценарії формування та розвитку міста та міського середовища. Якщо до промислової революції характерними особливостями планування територій були торговельні шляхи та відповідна діяльність, то кін. 19 ст.– поч. 20 ст. характеризувався жорстким плануванням та функціональним зонуванням території міста. За таких умов планування територій та розвиток міста відбувався на основі потреб населення. На сьогодні, планування територій та систем розселення враховує в першу чергу комунікаційну взаємодію та роль технологій. Останні є невід'ємною складовою сучасного містобудування. Надалі дослідження територіального планування та містобудування дозволить сформуванню певну соціально-економічну модель розвитку конкретного міста.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Гнатченко Є.Ю. Економіка містобудування: конспект лекцій для студентів денної та заочної форм навчання освітнього рівня «магістр» за спеціальністю 192 – Будівництво та цивільна інженерія, освітня програма «Міське будівництво та господарство». Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О.М. Бекетова. 2019. 86 с.
- Радіонова Л.О. Соціологічні основи містобудування: курс лекцій для магістрів денної форми навчання спеціальності 191 – Архітектура та містобудування. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О.М. Бекетова., 2019. 134 с.
- Стеблецька Ю.Ю. Моделі просторового розвитку міста. // Економічна та соціальна географія. 2014. № 2. С. 149–157.
- Цебрій І.В., Назаренко Н. Духовне життя країн Західної Європи в епоху Середньовіччя та раннього Просвітництва: монографія. СтаробільськПолтава, ЛНУ, видавництво «Формат+», 2021. 206 с.
- Bergmann L. William Wheeler Bunge: Radical Geographer (1928–2013). // *Annals of the American Association of Geographers*. 2018. № 108. С. 291–300.
- Faludi A. *The rationale of planning theory*. – Oxford: Pergamon Press, 1973. 60 p.
- Feingold D., Koop S.H. A., Van Leeuwen K. The city blueprint approach: Urban water management and governance in cities in the U.S. // *Environmental Management*. 2017. No61(7566). Springer Publisher. pp. 9–23.
- Glasmeyer A. Territory-based regional development policy and planning in a learning economy: The case of 'real service centers' in industrial districts. // *European Urban and Regional Studies*. – 1999. № 6. С. 73–84.
- Lane M.B. Public participation in planning: An intellectual history. // *Australian Geographer*. 2005. № 36.3. С. 283–299.
- Loibl W., Etmann G., Gebetsroither-Geringer E., Neumann H.-M. and Sanchez-Guzman S. Characteristics of urban agglomerations in different continents: History, patterns, dynamics, drivers and trends. In (Ed.), *Urban Agglomeration*. IntechOpen. 2018.
- Religion and Urban Planning: Challenges and Possibilities // Berkley Forum. 2019. URL: <https://berkeleycenter.georgetown.edu/posts/religion-and-urban-planning-challenges-and-possibilities> (дата звернення: 11.11.2022)
- Schwirian, K.P. Ecological models of urban form: Concentric zone model, the sector model, and the multiple nuclei model. *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*. 2007.

REFERENCES

- Hnatchenko, Ye. Yu. (2019). *Ekonomika mistobuduvannya: konspekt lektsiy dlia studentiv dennoyi ta zaочноyi form navchannya osvitynoho rivnya "mahistr" za spetsialnistyu 192 – Budivnytstvo ta tsyvilna inzheneriya, osvityna programa "Miske budivnytstvo ta hospodarstvo"*. (*Economics of urban planning: a synopsis of lectures for full-time and part-time students of the Master's educational level, specialty 192 – Construction and civil engineering, educational program "Urban construction and economy"*). Kharkiv: O. M. Beketov National University of Urban Economy. [in Ukrainian].
- Radionova, L.O. (2019). *Sotsiologichni osnovy mistobuduvannya: kurs lektsiy dlia mahistriv dennoyi formy navchannya spetsialnosti 191 – Arhitektura ta mistobuduvannya. (Sociological foundations of urban planning: a course of lectures for full-time masters in the specialty 191 – Architecture and urban planning)*. Kharkiv: O. M. Beketov National University of Urban Economy. [in Ukrainian].
- Stebletska, Yu. Yu. (2014). Modeli prostorovoho rozvytku mista. (Models of spatial development of the city). *Ekonomichna ta Sotsialna Geografya*, 2, 149–157.
- Tsebriy, I.V., Nazarenko, N. (2021). *Dukhovne zhyttia krayin Zakhidnoyi Yevropy v epokhu Seredniovichchia ta rannioho Prosvitnytstva: monohrafiya. (Spiritual life of the countries of Western Europe during the Middle Ages and the early Enlightenment: a monograph)*. Poltava: Format+
- Bergmann, L. (2018). William Wheeler Bunge: Radical geographer (1928–2013). *Annals of the American Association of Geographers*, 108, 291–300.
- Faludi, A. (1973). *The rationale of planning theory*. Oxford: Pergamon Press.
- Feingold, D. (2017). The city blueprint approach: Urban water management and governance in cities in the U.S. *Environmental Management*, 61(7566), 9–23.
- Glasmeyer, A. (1999). Territory-based regional development policy and planning in a learning economy: The case of 'real service centers' in industrial districts. *European Urban and Regional Studies*, 6, 73–84.
- Lane, M.B. (2005). Public participation in planning: An intellectual history, *Australian Geographer*, 36.3, 283–299.

Loibl, W., Etmann, G., Gebetsroither-Geringer, E., Neumann, H.-M. & Sanchez-Guzman S. (2018). Characteristics of urban agglomerations in different continents: History, patterns, dynamics, drivers and trends. In (Ed.), *Urban Agglomeration*. IntechOpen.

Religion and Urban Planning: Challenges and Possibilities. (2019). Berkley Forum. URL: <https://berkeleycenter.georgetown.edu/posts/religion-and-urban-planning-challenges-and-possibilities>

Schwirian, K.P. (2007). *Ecological models of urban form: Concentric zone model, the sector model, and the multiple nuclei model*. The Blackwell Encyclopedia of Sociology.

Надійшла 05.11.2022

S.L. Shynkarenko¹

M.I. Nikolayeva²

¹Odessa I. I. Mechnikov National University,
Department of Economic and Social Geography and Tourism
Dvorianskaya St., 2, Odessa, 65082, Ukraine

²Odesa I. I. Mechnikov National University,
Shchepkina str., 12, Odessa, 65082, Ukraine
s.shynkarenko@ncd.com.ua

FEATURES OF TERRITORY PLANNING AND SETTLEMENT SYSTEMS: FROM THE PAST TO THE PRESENT

Abstract

Problem Statement and Purpose. In this article, the author reveals the peculiarities of territory planning and settlement systems using a diachronic approach to analyzing scientific literature and available materials. The paper examines the settlement process of ancient cities, the Middle Ages, the stages of industrial and scientific-technological revolutions, the period of development of the service economy, and the modern post-industrial era.

Data & Methods. This study uses a diachronic approach to the analysis of material based on the comparison of data from different eras. In addition to the specified method, the author used indirect quotations that were organically woven into the text in analyzing literary sources.

Results. The analysis highlights such models of territorial planning and urban development as the theory of concentric zones, the sector model, the multiple nuclei model, the exploitative model, the mixed scanning approach, and others. A post-industrial or informational and communicative model of territorial planning, when the main systemic factor is the system of communication interaction, characterizes territory planning in the 21st century. Communication unites the city's residents and guests in creating, distributing, processing, and selecting a feedback mechanism regarding relevant arrays of primary and secondary information. In addition, the planning of territories and settlement systems must meet environmental safety criteria, be aesthetically attractive, have reliable and safe engineering and transport infrastructure, ensure comfortable population living and meet the factors of economic benefit. The importance of religion and relevant organizations in territorial planning is emphasized separately. Taking into account the approaches to planning territories and settlement systems, the general features of the process were highlighted.

Keywords: territorial planning, urban planning, trade activity, concentric zone model, sectors model, exploitative model, mixed scanning